Geology • Geography Dnipro university bulletin

Journal home page: geology-dnu-dp.ua

ISSN 2313-2159 (print)
ISSN 2409-9864 (online)

Dniprop. Univer. bulletin.
Geology, geography.,
26(1), 150-157.

doi: 10.15421/111816

S. G. Polovka, O. D. Lavryk, S. M. Dovbysh, O. A. Polovka

Dniprop. Univer. bulletin, Geology, geography., 26(1), 150-157.

Доробок професора Володимира Христофоровича Геворк'яна в пізнанні дна акваторії Світового океану (до 85-річчя з дня народження)

С. Г. Половка¹, О. Д. Лаврик¹, С. М. Довбиш², О. А. Половка¹

¹ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, Україна,
e-mail: sergi_polovka@ukr.net

² Інститут геологічних наук НАН України, Київ, Україна, e-mail: dovbysh@ukr.net

Received 21.01.2018

Received in revised form 04.02.2018

Accepted 14.02.2018

Анотація. Здійснено історичний зріз основних віх життя і висвітлено наукові напрацювання, організаційну і громадську діяльність відомого в Україні та за її межами морського геолога, доктора геолого-мінералогічних наук, професора Володимира Христофоровича Геворк'яна. Персоналізація геології океанів і морів в Україні дає можливість визначити етапи подальшого розвитку її нау-

кових напрямів й надає історії української науки та освіти портретної конкретики. Вказані аспекти визначають актуальність дослідження. Тому за мету статті обрано висвітлення історичних віх життєвого шляху і наукової, дослідницької і педагогічної та громадської діяльності професора В. Х. Геворк'яна. Показано коло його наукових інтересів та акцентовано увагу на започаткованих науковцем трьох нових наукових напрямках у галузі геології океанів і морів в Україні. Значна частина статті присвячена розкриттю новітніх теоретичних напрацювань В. Х. Геворк'яна: висунення та обґрунтування нової концепції – аседиментаційної трансформації і мобілізації осадових порід та відкладів через вплив на них глибинних флюїдів; ролі органічної речовини в процесах аутигенного мінералоутворення, її значенню для формування горючих корисних копалин і для з'ясування більш загальних питань колообігу вуглецю у біосфері Землі; однієї з моделей відродження науково-дослідного флоту в Україні.

Ключові слова: морська геологія, геологія океанів і морів, літологія, Геворк'ян Володимир Христофорович, Світовий океан

Proceedings of Professor Volodymyr Khristoforovich Gevorgyan in the knowledge of the bottom of the water area of the World Ocean (to the 85th anniversary of his birth)

S. G. Polovka¹, O. D. Lavryk¹, S. M. Dovbysh², O. A. Polovka¹

¹ Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine, e-mail: sergi_polovka@ukr.net

² Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
e-mail: dovbysh@ukr.net

Abstract. In the article the historical section of the main stages of life is made and scientific achievements, organizational and public activities of the famous geologist of the doctor of geological and mineralogical sciences, professor Volodymyr Khristoforovich Gevorgyan, known in Ukraine and abroad, are presented. The following is a series of scientific interests of V. Kh. Gevorgyan, which is very broad: namely, the litogeny, the geochemistry and mineralogy of sedimentary formations, the genesis of ore deposits and the accumulation of hydrocarbon raw materials, paleogeography, lithostratigraphy, geocology, sedimentological developments on the basis of the analysis of the balance of matter in the ocean, as well as the interconnection of deep hydrocarbons and mineralized fluids, etc. The authors emphasize the reader's attention to three new scientific directions in the field of geology of oceans and seas, initiated by Volodymyr Khristoforovich, in Ukraine: 1) «deep fluids and their role in the formation of minerals and bioproduction zones»; 2) «underwater marine geological research» and 3) «geocological direction». Also, his main scientific works on each of these scientific areas are covered. Much of the article is devoted to the disclosure of the latest theoretical developments V. Kh. Gevorgyan: introduction and substantiation of the new concept - sedimentation transformation and mobilization of sedimentary rocks and deposits due to the influence of deep fluids on them; the role of organic matter in the processes of the authigenous mineralization, its significance for the formation of combustible minerals and to clarify more general issues of carbon cycle in the biosphere of the Earth; one of the models of the revival of the research fleet in Ukraine. *Problem Statement and Purpose.* Vladimir Khristoforovich Gevorgyan is a well-known researcher in Ukraine and abroad, to whom his scientific works in the field of the geology of oceans and seas have deservedly earned fame, namely in several of its directions, in which he is the founder and co-author. We set a goal in scientific work – at the historical cross-section of the bibliographic milestones of Vladimir Khristoforovich Gevorgyan to trace his contribution to the formation and development of the geology of oceans and seas of Ukraine (Ukraine). *Data & Methods.* The materials for this publication were compiled

in the scientific library of the IGN of the NAS of Ukraine, etc., which became the main source of information. Also, various publications about the scientist during the time of independent Ukraine were used. When writing the article, the problem-chronological and comparative-historical methods of research were used, this made it possible to consider the scientific and creative path of V. Kh. Gevorgyan in chronological order. *Results.* The foregoing gives rise to a number of conclusions: 1. Vladimir Khristoforovich Gevorgyan is an outstanding personality of the IGN of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (NAS of Ukraine), which made a significant contribution to the development of this scientific research institution and oceanological science, namely marine geology, which was founded in the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in 1961 and is currently in a state of stagnation. 2. Scientific developments V. Kh. Gevorgyan differ in relevance and novelty and are developed by his followers. Vladimir Khristoforovich takes a worthy place in the cohort of marine geologists of the Ukrainian SSR (Ukraine), who glorified the IGN of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (NAS of Ukraine) among the geological community of our state. 3. The research and public activities of Vladimir Khristoforovich Gevorgyan in the field of oceanology, in particular in its component – the geology of the oceans and seas, are brought to the scientific community, this is not allowed to «sink» in glory to the glorious name in the geological branch in Ukraine. 4. V. Kh. Gevorgyan's important achievements are an essential basis for the revival of Ukraine's research fleet and will contribute to the continuation of the study by the Ukrainian scientists of the bottom of the oceans.

Keywords: marine geology, geology of oceans and seas, lithology, Volodymyr Khristoforovich Gevorgyan, World Ocean

Вступ. Однією з відомих постатей науково-дослідницького та громадського руху в АН УРСР (НАН України) – доктор геолого-мінералогічних наук, професор Володимир Христович Геворк'ян. Вивчення спадщини цього дослідника дна акваторії Світового океану дасть змогу поповнити джерельний запас наших знань стосовно галузевої наукової думки другої половини XX – початку XXI ст. і глибше дослідити окремі проблеми сучасної океанологічної науки та освіти. Персоналізація геології океанів і морів в Україні уможливилює визначення етапів подальшого розвитку її наукових напрямів, надає історії української науки та освіти портретної конкретики. У сукупності це визначає *актуальність поставленої проблеми*. *Об'єкт дослідження* – розвиток морських геологічних досліджень другої половини XX – початку XXI ст. в Україні, а *предмет дослідження* – творчість Володимира Христовича в геологічному науково-освітньому процесі Інституту геологічних наук АН УРСР (НАН України) (нині ІГН НАН України). Основна мета цієї публікації – висвітлення історичних віх життєвого шляху і наукової, дослідницької і педагогічної та громадської діяльності професора В. Х. Геворк'яна. Відповідно до мети сформульовано такі завдання дослідження: здійснити періодизацію життя та наукової діяльності Володимира Христовича; охарактеризувати методологічні принципи творчої діяльності В. Х. Геворк'яна; узагальнити й ввести до наукового обігу дані з біографії видатного дослідника ІГН АН УРСР (НАН України); проаналізувати основні напрями наукових досліджень вченого; визначити роль і місце творчої спадщини дослідника дна акваторії Світового океану в контексті розвитку української геології, зокрема, геології океанів і морів.

Матеріал і методи досліджень. Методологічні засади наукової праці базуються на загальнонаукових принципах історичної достовірності, об'єктивності, наступності, діалектичного розуміння історичного процесу. Вони ґрунтуються на

пріоритеті детального аналізу літературних джерел, які дають змогу всебічно вивчити творчу діяльність В. Х. Геворк'яна.

Важливі шляхи розв'язання проблеми цього дослідження – це застосування загальнонаукових і власне історичних (проблемно-хронологічного, порівняльно-історичного, описового) методів дослідження, а також методів джерелознавчого та історіографічного аналізу й синтезу.

Результати та їх аналіз. В. Х. Геворк'ян – відомий вчений, літолог, морський геолог і геоecолог, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, завідувач відділу літології Інституту геологічних наук (ІГН) НАН України, учень Н. М. Баранової.

Володимир Христович Геворк'ян народився 17 березня 1933 року в м. Мінськ у родині службовців. З 1951 по 1956 рік навчався на гірничому факультеті Київського політехнічного інституту, який закінчив із відзнакою та отримав спеціальність інженер-геолог.

Свій трудовий шлях у геології В. Х. Геворк'ян розпочав у м. Волноваха Донецької області в Приазовській експедиції Мінгео СРСР.

До ІГН АН УРСР Володимир Христович поступає у 1958 році. У цьому інституті він пропрацював майже 60 років, пройшовши весь шлях від інженера та молодшого наукового співробітника до старшого наукового співробітника, від завідувача лабораторії до вченого секретаря ІГН АН УРСР та завідувача відділу.

Із перших днів роботи в ІГН АН УРСР Володимир Христович показав себе як грамотний фахівець, здатний виконувати поставлені перед ним наукові завдання. Коли в 1960 р. у цій науково-дослідній установі було створено відділ літології і корисних копалин, то В. Х. Геворк'ян очолив лабораторію морських підводних геологічних досліджень (Babynets & Mytropolskyi 1972; Geovork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Polovka, 2007). Саме ця посада й визначила весь подальший життєвий і науково-дослідницький шлях Володимира Христовича.

Згодом В. Х. Геворк'ян отримує вчене звання «старший науковий співробітник» за фахом «петрографія, літологія, мінералогія» (1966 р.). У 1985 році Володимир Христофорович захистив докторську дисертацію, а в 1992 р. отримав звання «професор» за спеціальністю 04.00.21 – «літологія».

Професор Геворк'ян В. Х. – відомий підводний дослідник. За його плечима багато спусків

на морське дно, на шельф і континентальний схил Чорного та Баренцового морів, Атлантичного, Індійського та Південного океанів, він заснував власну школу акванавтів, створив лабораторію підводних морських досліджень відділу осадового рудоутворення, а згодом – відділ підводних геологічних досліджень.

**Доктор геолого-мінералогічних наук, професор Геворк'ян В. Х.
(17.03.1933 – 28.04.2017)**

Коло наукових інтересів Володимира Христофоровича Геворк'яна широке, а саме: літогенез, геохімія і мінералогія осадових утворень, генезис рудних родовищ і накопичення вуглеводневої сировини, палеогеографія літостратиграфія, геоєкологія, седиментологічні розробки на основі аналізу балансу речовини в океані, а також колообіг глибинних вуглеводнів та мінералізованих флюїдів тощо.

Науковий спадок професора В. Х. Геворк'яна становить понад 400 друкованих та рукописних праць, у тому числі 12 монографій; він підготував 11 кандидатів наук. Наукові напрацювання Володимира Христофоровича відомі не лише в Україні, а й у Росії, Польщі, Болгарії, Угорщині, Норвегії, Сполучених Штатах Америки.

Активна науково-дослідницька робота В. Х. Геворк'яна в ІГН АН УРСР припадає на кінець 50-х років ХХ ст., коли в цьому науково-дослідному інституті відбулась реорганізація. Були

утворені нові структурні підрозділи, а саме: відділи металогенії (зав. відділу Я. М. Белєвцев), мінералогії (зав. Ю. Ю. Юрк), геології мезозойських відкладів (зав. О. К. Каптаренко-Черноусова) і геології кайнозойських відкладів (зав. Г. І. Молявко), лабораторію палеоспорології (зав. лаб. А. М. Іщенко, з 1960 р. – В. Т. Сябряй); реорганізовано відділ геоморфології та четвертинної геології у відділ геотектоніки і геоморфології (зав. В. Г. Бондарчук) із геофізичною лабораторією та групою геології антропогену; гідрогеології – у відділ гідрогеології та інженерної геології (зав. А. Є. Бабинєць) із лабораторією фізико-механічних властивостей гірських порід і гідрогеологічною станцією «Феофанія», структурної геології нафтових родовищ – у відділ нафти і газу (зав. В. Я. Клименко), а також при відділі геохімії створено лабораторію абсолютного віку гірських формацій (зав. лаб. Є. С. Бурксер).

Така реорганізація та створений науковий

потенціал широкого спектра геологічних напрямів і наукові досягнення в цих галузях знань створили підґрунтя для виходу українських геологів на простори Світового океану. У першу чергу, створені українськими геологами наукові школи та напрями були поширені на акваторії Азовського і Чорного морів. Згодом теоретичні та прикладні напрацювання переросли у напрями морської геології в УРСР (Україні), які було засновано в АН УРСР (НАН України).

Морські геологічні дослідження в Україні почали розбудовуватися у системі АН УРСР, Міносвіти та Мінгео УРСР. Академічна морська геологія була сконцентрована в ІГН АН УРСР і розвивалися за трьома основними напрямками, а саме: гідрогеологія і ґрунтознавство (А. Є. Бабинець), біостратиграфія і палеонтологія (В. Я. Дідковський), літологія (В. Х. Геворк'ян, В. І. Мельник) (Babynets & Mytropolskyi 1972; Gevorgyan & Mytropolskyi, 1996; Polovka, 2011).

З вищевикладеного можемо констатувати, що В. Х. Геворк'ян стояв біля витоків та розвитку геології океанів і морів в АН УРСР (НАН України). Він також має пряме відношення до започаткування її декількох наукових напрямів.

Перший напрям – «глибинні флюїди та їх роль у формуванні родовищ корисних копалин та біопродуктивних зон» впливає з розпочатого у 1968 р. ІГН АН УРСР теоретичного обґрунтування необхідності освоєння районів розвитку підводних гір і підняття в відкритому океані для глибоководного промислу риби та морепродуктів. Це зумовило необхідність створення у відділі літології і корисних копалин спеціалізованого підрозділу у вигляді структурної лабораторії – методів підводних досліджень (1982 р.). У подальшому вона була трансформована у відділ підводних геологічних досліджень (1989 р.), який очолив д. геол.-мін. н., проф. В. Х. Геворк'ян (Geovork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Polovka, 2007).

Наукові здобутки за цим новітнім науковим напрямом геології океанів і морів в АН УРСР В. Х. Геворк'ян разом із співавторами висвітлив у монографічних працях¹ «Фосфориты и фосфоритизированные породы Атлантического и Индийского океанов» (Київ, 1990 р.), «Геологические аспекты биологической продуктивности океана» (Мурманськ, 1990 р.) та інших наукових доробках (Gevorgyan & Chuhunnyj, 1985; Gevorgyan, Baturin & Chuhunnyj, 1990).

Другий науковий напрям – «підводні морські геологічні дослідження» – був заснований

В. Х. Геворк'яном під час випробування та експлуатації підводних апаратів. З'ясувалося, що вони є універсальними для морських геологічних, біологічних, технологічних, екологічних та інших видів досліджень. За їх допомогою науковці змогли отримати інформацію, котра стала суттєвим додатком до вирішення дискусійних питань, без яких повноцінне вивчення акваторії Світового океану в сучасних умовах неможливе. У праці «Некоторые аспекты использования подводной техники с целью получения ландшафтно-геологической информации» (Gevorgyan, Dmitrenko & Zaferman, 1986) та інших наукових доробках Володимир Христофорович показав, як застосовувати підводні апарати для отримання різнобічної інформації.

Застосування підводної техніки поставило перед дослідниками низку питань, пов'язаних із вирішенням технічних проблем безпеки підводних робіт, навігацією, апаратурним забезпеченням тощо. Цю проблему вирішили В. Х. Геворк'ян із Г. А. Голованем у науковій праці «Подводные обитаемые аппараты базы «Гидронавт» (тактико-технические данные, опыт использования для решения научных и практических задач) (Gevorgyan et al., 1990).

Третій геоекологічний напрям виник у морській геології України не стихійно, а аргументовано, на основі наукових напрацювань, накопичених у результаті розроблення попередніх напрямів. Цей напрям морської геології започаткували та розвинули співробітники відділу сучасного морського седиментогенезу (О. Ю. Митропольський) та підводних морських геологічних досліджень (В. Х. Геворк'ян) ІГН НАН України у пострадянський час. Морська геоекологія нині являє собою синтезувальну науку про море, яка з 90-х років ХХ ст. в Україні розвивається за геоекологічним і геохімічним напрямом.

Застосування різних підводних апаратів у геоекологічних дослідженнях В. Х. Геворк'ян висвітлив у низці наукових праць, а саме: «Применение глубоководных подводных аппаратов для контроля и оценки экологической ситуации в районе нефтегазодобычи и трассы трубопроводов», «Влияние хозяйственной деятельности на геозоологию Азово-Черноморского бассейна» і «Мониторинг экологических катастроф и стихийных бедствий в Азово-Черноморском бассейне с помощью подводной техники» та ін. (Gevorgyan et al., 1986; Gevorgyan & Vakaryuk, 2000).

В інших своїх наукових працях професор

¹ Назви наукових праць подано в оригіналі.

В. Х. Геворк'ян висуває та обґрунтовує нову концепцію – аседиментаційної трансформації і мобілізації осадових порід та відкладів за рахунок впливу на них глибинних флюїдів. Дослідженнями В. Х. Геворк'яна створено новий напрям у літології, що полягає у вивченні ролі накладених процесів у літогенезі, їх значенні в формуванні рудних скупчень рідких і радіоактивних металів, бокситів, фосфатної сировини, цеолітів, формуванні покладів газогідратів та іншої вуглеводневої сировини.

Розвиток гіпотези аседиментаційної трансформації осадової речовини дозволив із нових позицій дати оцінку процесу сучасного седиментогенезу, а також на новій теоретичній базі, дозволив підійти до оцінки перспектив осадових товщ на рудні, нерудні та горючі корисні копалини, а також переосмислити теоретичні основи літогенезу давніх осадових утворень. Можливий вплив накладених процесів, пов'язаних із дегазацією земної кори, на умови сучасного осадкоутворення розширює наші уявлення про вклад ендегенної речовини в океанічну седиментацію і гідрохімічну обстановку океану. Накладені процеси супроводжуються еманаціями вуглеводнів і можуть бути пов'язані з такими компонентами «холодного дихання» земної кори, з якими виноситься низка рудних і нерудних елементів (Geovork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Polovka, 2007; Polovka, 2011).

Велику увагу В. Х. Геворк'ян у своїх дослідженнях приділяє питанням ролі органічної речовини в процесах аутигенного мінералоутворення, її значенню для формування горючих корисних копалин і для з'ясування більш загальних питань колообігу вуглецю у біосфері Землі. На основі нових даних, отриманих Володимиром Христофоровичем щодо розподілу вуглеводневої речовини в сучасних океанічних відкладах та вивержених породах, запропоновано нові шляхи вивчення проблеми генезису глибинних вуглеводнів, що дозволило оцінити перспективи нафто- та газонасності глибоководних і шельфових районів Світового океану в цілому та Чорного моря зокрема.

Вчений установив, що з процесами вуглеводневої дегазації пов'язане формування газогідратних товщ, які є потенційним джерелом екологічно чистої енергетичної сировини майбутнього.

Праці В. Х. Геворк'яна доводять, що вуглеводнева дегазація земної кори тісно пов'язана з життєдіяльністю вуглеводневопереробної мікрофлори, яка в процесі метаболізму забезпечує накопичення первинної біологічної продукції і формує райони підвищеної біопродуктивності, в тому числі поза зоною фотосинтезу. Виконаний

аналіз колообігу вуглецю та вуглеводнів дозволив В. Х. Геворк'яну разом з Ю. Г. Чугунним побудувати непротирічну модель формування біопродуктивних зон, які пов'язують геологічні і біологічні процеси в океані в єдину систему, та обґрунтувати економічну доцільність освоєння глибоководних біологічних ресурсів Світового океану (Geovork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Polovka, 2007; Polovka, 2011).

Широке і багатогранне коло досліджень, які проводить Володимир Христофорович, вимагає застосування нових методів одержання морської геологічної інформації. З цією метою він у 1974 році застосував населені глибоководні апарати. Цей метод одержання геологічних даних підносить на новий рівень морські геологічні дослідження. Опубліковані в цій галузі матеріали В. Х. Геворк'яна значною мірою є унікальні. У першу чергу це має відношення до прогностичних оцінок екологічного стану природних територіальних комплексів дна Чорного моря і розробки методів стабілізації екологічної ситуації та її поліпшення (Geovork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Gevorgyan et al., 1990; Polovka, 2011).

Початок океанологічним, зокрема, й морським геологічним дослідженням, в АН УРСР покладено у 1961 р., коли з Москви до Севастополя був переведений Морський гідрофізичний інститут і науково-дослідне судно (НДС) «Михаил Ломоносов». З першої для українських морських геологів експедиції у тропічну зону Атлантичного океану (XII рейс НДС «Михаил Ломоносов», 04.01.1962 – 09.01.1963 рр.) і розпочинаються золоті сторінки розвитку морських наук в Україні (Babynets' et al., 1972; Gevorgyan, 1996; Polovka, 2011).

Україна, отримавши незалежність, розпочала реорганізацію державних органів регулювання у галузі морської геології. Економічна криза спричинює припинення фінансування «Національної програми». Наша держава практично втрачає один із найпотужніших науково-дослідних флотів світу (станом на 1995 р.) і, як наслідок, – морська геологія нині перебуває в стані стагнації (Polovka, 2011).

На початку XXI століття українські науковці проводять експедиції на недостатньо обладнаних орендованих суднах із випадковими екіпажами, з великими витратами на наймання, безглуздими тендерами та іншими негативними моментами. Останнім часом усе голосніше лунають заклики до інтеграції у міжнародні наукові проекти. Це – справді один із варіантів, але для цього треба мати власне сучасне науково-дослідне судно. Наразі настає нагальна потреба та виникає ідея відродження власного науково-дослідного

флоту.

В. Х. Геворк'ян – співавтор однієї з моделей відновлення науково-дослідного флоту в Україні. Разом з Ю. Г. Чугунним він запропонував розробити та затвердити державну програму будівництва науково-дослідного флоту України, зорієнтовану на виробничу базу України. Це дозволить проектувати НДС на основі вже існуючих суден, вирішувати проблему забезпечення їх запчастинами та виконувати будь-який ремонт на вітчизняних заводах. В. Х. Геворк'ян і Ю. Г. Чугунний пропонують розробляти базову модель перспективного НДС із використанням проекту середнього морозильного траулера проекту 05025. Таке судно має високі морехідні якості, великий об'єм підпалубних приміщень, найширший комплекс ресурсозберігальних заходів, сучасну енергетичну установку і пропульсивний комплекс та необхідний запас стійкості. Потужності «Заводу «Кузня на Рибальському» (у 1924–2017 рр. – «Ленинська кузня») дозволяють будувати НДС у корпусі проекту 05025 у будь-якій необхідній кількості. Вартість такого судна становитиме 7 млн \$. Якщо взяти до уваги, що вартість побудови середньотоннажних НДС за кордоном складає від 17 до 50 млн \$, то, мабуть, не треба нікого переконувати в доцільності відродження науково-дослідного флоту саме на вітчизняних виробничих можливостях (Polovka, 2007; Polovka, 2011).

Геологічна спільнота України високо оцінила науковий доробок професора В. Х. Геворк'яна. За значний внесок у розбудову теорії та практики геологічної науки в Україні Володимиру Христофоровичу присвоєно звання академіка Української нафтогазової академії. У 2000 році В. Х. Геворк'ян отримав визнання і з боку Уряду нашої держави: за роботу «Регіональна океанологія: стан середовища та мінерально-сировинної бази Атлантичного, Індійського, Південного океанів та їх морів» йому присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки. Вченого неодноразово відзначали різними медалями Виставки досягнення народного господарства (Geovork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Polovka, 2007).

Упродовж свого життєвого шляху В. Х. Геворк'ян був одним із відповідальних виконавців держбюджетної та госпдоговірної науково-дослідницької тематики, а саме: «Изучение вещественного состава донных отложений экваториальной части Атлантического океана» (1963); «Изучение закономерностей и геологические исследования донных отложений, придонных и иловых вод Атлантического и Индийского океанов на основе абсолютной геохронологии и физико-химических методов исследования» (1978);

«О методике применения подводных аппаратов для получения геологической информации» (1979); «Литолого-геохимические условия осадконакопления в Северной Атлантике, их применение для разработки рекомендаций целенаправленных поисковых работ» (1980); «Осадочные формации Атлантического и Индийского океанов» (1981); «Литолого-геохимическая обработка проб донных осадков, изверженных и метаморфических пород. Юго-восточная часть Тихого океана (хребет Наска)» (1984); «Литолого-геохимическая обработка проб осадков, изверженных и метаморфических пород и научная интерпретация результатов исследований» (1980–1985); «Донные отложения шельфовых районов северной части Черного моря и распределение в них органического вещества» (1987); «Разработать эколого-биоценотические основы марикультуры: оценить влияние марихозийств на природные экосистемы, разработать методы применения искусственных рифов, искусственного апвеллинга (даунвеллинга) для экологической и рыбо-хозяйственной мелиорации прибрежных вод» (1988); «Литолого-геохимическая характеристика проб, условия осадконакопления и морфология подводных гор, поднятий Атлантического океана и сопредельных акваторий с целью разработки рыбо-хозяйственных рекомендаций» (1986–1990); «Геологическое строение, условия осадконакопления и биологическая продуктивность подводных гор и поднятий Мирового океана» (1986–1990); «Исследования выделений углеводородов на дне северо-западной части Черного моря и их влияние на экологическую обстановку» (1992); «Разработка методов исследования обитаемой подводной техники для ландшафтного геоэкологического картирования» (1993); «Создание технологической основы и разработка прикладных методов использования спутниковых альтиметрических данных в области геологии, океанологии, геодезии» (1995); «The Geoid and the Sea Surface Topography by the ERS-1 Altimetr Data on the Black Sea Region» (1996); «Обработка и интерпретация спутниковых альтиметрических измерений для прогнозирования перспективных на углеводородное сырье структур шельфа и континентального склона украинского сектора Черного моря» (1996); «Вуглеводнева сировина» (1997); «Вивчення геологічної будови та особливостей літогенезу в окремих районах Світового океану 1993–1998 рр.» (1998); «Вивчення мінералого-геохімічних особливостей нижньо-крейдових відкладів півдня України та виявлення їх потенційної рудоносності». 1993 – 1997 рр.» (1998); «Геологічні аспекти біологічної продуктивності Світового океану» (1998) тощо.

Володимир Христофорович, крім науково-дослідницької, виконував значний обсяг науково-організаційної та громадської роботи. В. Х. Геворк'ян входить до редакційної колегії низки наукових видань геологічного профілю: «Геологічного журналу», «Геологія і корисні копалини Світового океану» та «Українського антарктичного бюлетеня». Він був тривалий час вченим секретарем ІГН АН УРСР, заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій за спеціальностями 04.00.10 – «геологія океанів і морів» та 04.00.21 – «літологія», членом вченої ради інституту. Зазначимо, що під його головуванням у разовій спеціалізованій вченій раді Д. 26.162.04 ІГН НАН України відбувся захист першої в Україні докторської дисертаційної роботи «Історія морських геологічних досліджень в Україні» (Половка С. Г., 2011 р.) за спеціальністю 04.00.23 – «історія геології» (Gevork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007; Polovka, 2007; Polovka, 2011).

28 квітня 2017 року на 85-му році життя перестало битися серце відомого вченого. Його безцінний науковий доробок відіграє важливу роль у майбутньому розвитку не лише української, а й світової науки. Закладені ним основи дослідження дна Світового океану піднімають на новий рівень становлення сучасної морської геології.

Висновки:

1. Володимир Христофорович Геворк'ян – визначна постать ІГН АН УРСР (НАН України), яка внесла значну лепту у розбудову цієї науково-дослідної установи та океанологічної науки, а саме морської геології, яка була заснована в АН УРСР (НАН України) у 1961 р. і нині перебуває у стані стагнації.

2. Наукові напрацювання В. Х. Геворк'яна вирізняються актуальністю і новизною та розвиваються його послідовниками. Володимир Христофорович посідає гідне місце в когорті морських геологів УРСР (України), які прославили ІГН АН УРСР (НАН України) серед геологічної спільноти нашої держави.

3. Доведено до відома наукової спільноти науково-дослідницьку та громадську діяльність В. Х. Геворк'яна в галузі океанології, зокрема, в її складових – геології океанів і морів, чим не дано «канути в Лету» славетному імені в геологічній галузі України.

4. Важливі напрацювання В. Х. Геворк'яна – суттєва основа для відродження науково-дослідного флоту України – сприятимуть продовженню українськими науковцями дослідження дна Світового океану.

Бібліографічні посилання

- Babynets' A. Je., Mytropolskyi O. Ju., 1972. Desiat rokov morskyykh heolohichnykh doslidzhen [Ten years of marine geological research]. Visn. AN Ukr. RSR. 11. 72–75 (in Ukrainian).
- Gevork'yan Vladimir Hristoforovich, 2007. [Gevorgyan Volodymyr Khristoforovich]. Geology and mineral resources of World ocean. 1. 91–92. (in Russian).
- Gevorgyan V. Kh., 2000. Primenenie glubokovodnykh podvodnykh apparatov dlya kontrolya i ochenki ehkologicheskoy situatsii v rajone nefte – gazodobychi i trassy truboprovodov [Application of deepwater submarines for monitoring and assessing the ecological situation in the area of oil and gas production and pipelines]. Mizhnarodnyi rik okeanu (problemy, poshuky, zdobutky). [International Year of the Ocean (problems, searches, achievements)]. Znannia, Kyiv, 13–26 (in Russian).
- Gevorgyan V. Kh., Chuhunnyj G. Ju., 1985. Hlybokovodni heolohichni doslidzhennia Svitovoho okeanu u svitli zavdan Prodovolchoi prohramy [Deep Sea Geological Survey of the World Ocean in the light of the Tasks of the Food Program]. Visn. AN Ukr. RSR. 1. 42–49 (in Ukrainian).
- Gevorgyan V. Kh., Chuhunnyj G. Ju., Baturin G. N., 1990. Fosfority i fosforitizirovannye porody Atlanticheskogo i Indijskogo okeanov [Phosphorytes and phosphoritized rocks of the Atlantic and Indian oceans]. Naukova Dumka, Kyiv (in Russian).
- Gevorgyan V. Kh., Dmitrenko A. I., Zaferman M. L., 1986. Nekotorye aspekty ispol'zovaniya podvodnoy tekhniki s cel'yu polucheniya landshaftno-geologicheskoy informatsii [Some aspects of the use of underwater equipment for the purpose of obtaining landscape geological information]. Geological Journal. 46, 1. 100–109 (in Russian).
- Gevorgyan V. Kh., Golovan' G. A., 1990. Podvodnye obitaemye apparaty bazy «Gidronavt» (taktiko-tekhnicheskie dannye, opyt ispol'zovaniya dlya resheniya nauchnykh i prakticheskikh zadach) [Underwater dwellings of the base «Hydronavt» (tactical and technical data, experience of use for solving scientific and practical tasks)]. IGAN AN USSR, Kiev (in Russian).
- Gevorgyan V. Kh., Mytropolskyi O. Ju., 1996. Morska heolohiia v IHN NAN Ukrainy (istoriia stanovlennia, poshuky, problemy, novi naukovy napriamy ta shkoly) [Marine Geology at Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine (history of formation, searches, problems, new scientific directions and schools)]. Geological Journal. 1–2. 30–35 (in Ukrainian).
- Gevorgyan V. Kh., Vakaryuk V. T., 2000. Monitoring ehkologicheskikh katastrof i stihijnykh bedstvij v Azovo-Chernomorskom bassejne s pomoshch'yu podvodnoy tekhniki [Monitoring

- of ecological disasters and natural disasters in the Azov-Black Sea basin with the help of underwater equipment]. *Mizhnarodnyi rik okeanu* (problemy, poshuky, zdobutky). [International Year of the Ocean (problems, searches, achievements)]. *Znannia*, Kyiv. 115–118 (in Russian).
- Gevorgyan V. Kh., Vakaryuk V. T., 2000. Vliyanie hozyajstvennoj deyatel'nosti na geohkologiyu Azovo-Chernomorskogo bassejna [Influence of economic activity on geoecology of the Azov-Black Sea basin]. *Mizhnarodnyi rik okeanu* (problemy, poshuky, zdobutky). [International Year of the Ocean (problems, searches, achievements)]. *Znannia*, Kyiv. 56–69 (in Russian).
- Polovka S. G., 2007. *Sto morskykh heolohiv Ukrainy* [One hundred marine geologists of Ukraine]. Vizava, Uman (in Ukrainian).
- Polovka S. G., 2011. *Istoriia morskykh heolohichnykh doslidzhen* [History of marine geological research]. Doctor's thesis. Kyiv (in Ukrainian).